

Nr 869

Av herr Helén, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68,
angående vissa frågor rörande lärarutbildning.

(Lika lydande med motion nr 711 i Första kammaren)

Den snabba samhällsutvecklingen med förändringar i uppfostringsmönstret har i grunden förändrat lärarnas situation. De saknar nu ej sällan den arbetsro, som är en nödvändig betingelse för en kvalificerad yrkesinsats. Skolklasser med disciplinproblem är inte någon inspirerande och stimulerande arbetsmiljö.

När man i dag talar om disciplinära svårigheter i undervisningen skadar det dock ej att erinra sig att det existerade disciplinproblem även förr. Än väsentligare är det att ha orsakssambandet mellan samhälle—hem—skola aktuellt. Skolans uppfostringsproblem och medlen att lösa dessa måste ses mot bakgrund av de nya sociala mönster, som samhälle och familj nu utgör.

En av de mest effektiva generella åtgärder, som från samhällets sida kan vidtas, för att bereda lärarna bättre arbetsbetingelser, är att minska elevantalet i klasserna. Som tidigare betonats från folkpartiet (motion 1964 II: 489) har lärarna i mindre klasser lättare att ge en individualiserad och därmed en bättre undervisning. Vid sidan av en minskning av klassavdelningarnas storlek vill vi framhålla ett speciellt och mer begränsat medel att lätta lärarnas arbetsbörda, som vi redan tidigare aktualiserat: en uppdelning av klasser med disciplinsvårigheter. En utredning under ledning av landshövding Wagnsson framlade år 1961 förslag om vissa åtgärder i disciplinfrämjande syfte. Ett förslag från denna utredning, som biträdades av SÖ men som inte upptogs i statsverkspropositionen innefattade försöksverksamhet med tillfällig uppdelning av klass, där disciplinsvårigheter förekommer. Tanken på en försöksvis gjord uppdelning av klasser återkom sedan i en motion från vårt håll (1962 II: 28), som bifölls av särskilda utskottet men ej vann kamrarnas bifall.

En minskning av elevantalet i klasserna anses allmänt på ett verksamt sätt kunna bidra till undanröjande av disciplinsvårigheter. Denna allmänna tes har också giltighet i de klasser, där dessa problem är särskilt allvarliga. Den Wagnssonska utredningen förordade att medelsanvisningen för försöksverksamheten skulle omfatta kostnaderna för ett antal veckotimmar, som sammanlagt motsvarar ca 50 lärartjänster på enhetsskolans högsta-dium. De kostnader för statsbidrag som denna verksamhet genomförd i 200 rektorsområden skulle medföra, beräknades av SÖ till 1 100 000 kr. Detta

förslag har alltså aktualitet. Jag anser att en försöksverksamhet med uppdelning av särskilt oroliga klasser bör igångsättas snarast.

Disciplinproblemen accentueras av lärarbristen, och möjligheterna att rekrytera lärare påverkas av lärarnas arbetsbetingelser. Det är angeläget att bryta denna cirkel. Man kan, som vi ovan anvisat, genom olika åtgärder bereda lärarna bättre arbetsförhållanden. Samtidigt måste man emellertid sträva efter en ökad tillgång på lärare. En av de åtgärder som tillgripits i syfte att minska lärarbristen i grundskolan är anordnandet av en decentraliserad akademisk utbildning. Denna regionala akademiska undervisning utgör ett värdefullt komplement till universitetens och högskolornas ämnesutbildning. Verksamheten föreslås i proposition nr 68 få vidgad omfattning. Utbildningen ordnas f. n. i samarbete mellan universiteten och skolöverstyrelsen. Trots att undervisnings- och examinationsformerna skall vara likvärdiga vid de regionala ett- och tvåbetygskurserna och vid motsvarande utbildning vid universiteten, lyder den decentraliserade akademiska utbildningen under skolöverstyrelsen. Både praktiska och principiella skäl talar för att huvudmannaskapet nu bör överföras från SÖ till universitetskanslersämbetet, särskilt som detta senare ämbete avses bli centralt organ för all akademisk undervisning och få kraftigt förstärkta resurser. Då den regionala akademiska undervisningen skall vara materiellt likvärdig med den vid universiteten givna, bör denna undervisning även formellt likställas vad beträffar huvudmannaskapet.

Också på andra vägar har man sökt komma till rätta med den brist-situation, som råder. Ett betydande antal folkskollärare som efter genomgången vidareutbildning arbetat på högstudier har i stor utsträckning fått ämneslärartjänster. Genom dessa fasta tjänster har de kompensrats för den tid och för de kostnader som vidareutbildningen medför.

Även en annan grupp folkskollärare, som utan vidareutbildning men vanligen med omfattande pedagogisk erfarenhet upprätthållit tjänster på högstadiet, har utgjort en förutsättning för grundskolans planliga genomförande. Dessa lärare upplever tryggheten i tjänsten som otillfredsställande genom att de ej erhållit ordinarie befattning på högstadiet. Det kan ifrågasättas om inte i vissa fall lärare tillhörande denna kategori borde förklaras kompetenta att erhålla ordinarie ämneslärartjänster, då de redan i praktiken visat sig kapabla att bedriva högstadieundervisning. Jag vill erinra om att ämneslärare efter åtta terminers lärarpraktik befrias från kravet på genomgången lärarkurs för erhållande av ordinarie tjänst. Dessa befrias alltså med hänsyn till sin praktiska erfarenhet och sina lärdomsmässiga meriter från kravet på viss pedagogisk utbildning. I detta fall befriar myndighet från kravet på viss praktisk utbildning, beträffande den av oss nu nämnda kategorien skulle befrielse ske från viss ämnesutbildning.

Reglerna för sådan befrielse måste utformas så att lärarnas legitima trygghetskrav tillgodoses utan att rekryteringen till vidareutbildningskurserna hämmas. Jag finner det skäligt och ändamålsenligt att folkskollärare utan

vidareutbildning skall kunna erhålla ordinarie ämneslärartjänst vid fyllda 45 år och efter 12 terminers arbete på grundskolans högstadium. Denna bestämmelse skulle enligt Kungl. Maj:ts närmare prövning gälla tills vidare under rådande lärarbrist.

Departementschefen föreslår i propositionen inrättande av en ny lärarhögskola i Uppsala. Man finner vid en genomgång av personalstaten, att någon professur inte föreslås vid högskolan. Till lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö har däremot professurer knutits, och genom beslut av 1963 års riksdag skall även vid lärarhögskolan i Göteborg en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik inrättas fr. o. m. den 1 juli 1964. Vid samtliga nu etablerade lärarhögskolor har det alltså befunnits nödvändigt att inrätta professurer i praktisk pedagogik.

Även om lärarhögskolan i Uppsala endast förutskickas få en intagningskapacitet första läsåret av 40 lärarkandidater per termin framstår behovet av en professur i praktisk pedagogik klart. Under lärarhögskolans uppbyggnadsarbete är det särskilt värdefullt att ha tillgång till en professur, som kan göra eleverna förtrogna med skolutvecklingen och nya rön inom vetenskapen på pedagogikens område. Jag hemställer alltså om inrättandet av en professur i praktisk pedagogik vid den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala snarast möjligt, dock senast fr. o. m. budgetåret 1965/66.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag,
att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) begära förslag om försöksverksamhet med uppdelning av skolklasser, där särskilda disciplinsvårigheter råder,

b) ge till känna att Kungl. Maj:ts bemyndigande att fatta beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna innefattar att hänsyn skall tagas till högskoleseminarierna inom ramen för 40 %-alternativet,

2. besluta

a) att huvudmannskapet för den regionala akademiska undervisningen överförs från skolöverstyrelsen till universitetskanslersämbetet,

b) att folkskollärare utan vidareutbildning skall förklaras kompetenta att erhålla ordinarie ämneslärartjänster, om de fyllt 45 år och i 12 terminer tjänstgjort på grundskolans högstadium,

c) att en professur i praktisk pedagogik snarast möjligt, dock senast fr. o. m. budgetåret 1965/66, skall inrättas vid den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala med placering i lönegrad Bo 3 och att anslå härtill erforderliga medel.

Stockholm den 7 april 1964

Gunnar Helén